



ՏԵՏՐ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Ֆռանսիս Սառսէ առ Տ. Ներսէս
Ներսէսեան. — Սեւ դաւստիանդէան. — Մահ, կեանք, լա-
նաջաղիմութիւն, դպրոց. — Աղօթք կուսին. — Գրովտէլի
նախաբանն.

ՖՐԱՆՍԻՍԻՍ ՍԱՐՍԷ

ԱՌ Տ. ՆԵՐՍԷՍ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Մօրաքեռորդիս Տ. Ներսէս Էֆէնտի Ներսէսեան
գրական ընդարձակ թղթակցութիւն մ'ուղղած
ըլլալով առ մեծանուն Ֆրանսացի գրող ասան Ֆռան-
սիսք Սառսէ, սա պատասխանած է հաճութեամբ :
Ներսէս Էֆէնտի կամայն հակառակ կը հրատա-
րակեմ Շարժումիս ճակատն այդ նամակն, ըստ ո-
րում Սառսէյի թղթոյն պատիւն՝ որքան սիրելի
մօրաքեռորդւոյս նոյնքան կը պատկանի սիրելի
ազգիս.

A Monsieur N. Nersessian

Ah! que vous avez raison, cher monsieur! Oui,
nous produisons trop, beaucoup trop! mais que
voulez-vous? c'est la raison d'être du journaliste!
Il ne m'est pas démontré que si j'étais davantage
mon style, j'écrirais mieux. J'écris, comme je

parle, à la diable. L'important est de ne dire que des choses vraies et des choses que l'on a pensées soi-même.

Vous êtes un peu dur pour ce pauvre Claretie. C'est un oiseau jaseur, mais il jase si gentiment! et puis je vous assure qu'il y a des choses de lui qui sont presque de belles œuvres. *Monsieur le Ministre* est un roman tout-à-fait remarquable.

Je vous remercie de votre bonne et aimable sympathie. Je suis heureux d'être en communion d'idées avec un homme de tant d'esprit.

A vous

FRANCISQUE SARCEY

Առ Պարոն Ն. Ներսիսեան

Ա՛հ, որքան իրաւունք ունիք, սիրելի Պարոն: Այո՛, չափազանց կարտադրենք, կարի չափազանց: Այլ ի՞նչ կրնանք ընել. խմբագրին գոյութեան պատճառն է ասի: Ապացոյց մը չունիմ, որ եթէ ոճո աւելի խնամէի, լրագրոյն եւս ավտի գրէի: Կը գրեմ այնպէս որպէս կը խօսիմ, չուռուխոյթ: Կարեւորն այն է՝ որ մարդ ըսէ միայն ճշմարիտ բաներ եւ այնպիսի բաներ զորս ինքն իսկ խորհած է:

Փոքր ինչ խտտագաս էք մեր հէգ Գլխաւորին համար: Շաղկապի թռչուն մ'է, բայց քանի՜ սիրուն չաղկաղկութիւն. եւ ասպ, կ'ապահովեմ ըզձեզ թէ՛ բաներ ունի՝ որք գրեթէ գեղեցիկ գործեր են: Պարոն Նախարարն նշանաւոր վիպասանութիւն մ'է բոլորովին:

Շնորհակալ եմ ձեզ՝ բարեսիրուն ձեր համակրութեանն համար: Բարերաստիկ եմ որ գաղափարաց

Հաղորդակցութեան մէջ կը գտնուիմ անձի մը հետ
որ այնքան է նրբամիտ :

Ձերդ

ՅՌԱՆՍԻՍԷ ՍԱՌՍԷ

ՍԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԵՍՆ

(Ի ԳԻՇԵՐԻՆ ԵՐԵՔՏԱՍԱՆ ՅՈՒԼԻՍԻ)

Ա.

Ո՞ր, ո՞վ գիտէ . . . Գերասանն յայն գիշերին,
Թորեւ հանդէս մ'ալ կասարուէր յեթերին :
Հանդիսադիրն յերկիր խոնարհ ակն արկեալ,
Եւ երկրայնոցն ի փոյծ, յարուես ըզմայեալ,
Գոչեաց. « Հա՛րկ է սրփռել սեւ սուգ ի վերայ
Դաշավայրին, եւ զայն առնել սահարա՛յ . . . »
Եւ Թագուհին չարանախանձ եմերաց
Գոչեաց զհրեշտակ մահուն՝ ի ցոյց աշխարհաց.
« ձանաչե՞ս զափղ. . . Մեզառ-Պռռնի՛ նոր 'անուն.
Ինձ անդ կա՛մ է կանգնել շիրիմ մեծանո՛ւն . . . :
Տեսանե՞ս զկինն յապարանին ծովափնեայ,
Յոր Թափանցէ լուսինն ի դէմս արծաթնեայ,
Գեղապայծառ որպէս աստղն այն գերափայլ,
Հայի ծովուն, հայի դաշին, եւ՝ այլա՛յլ՝
Մերձ ակնարկէ յերկնից կամար կինն աղո՛ւ,
Յոյր հոպոպիսն են նուրբ մասունքն ի խաղո՛ւ.
Ձայն տեսանե՞ս կին նազելի, շրթազարդ,
Ոյր աւարտին ահա շրթեղ յարդուզարդ... »
— « Հընոց մ'է կինն այն... » — « Այո՛, զայն վեհ հընոց,
Որ ի պարուն արծաղեացէ հուր եւ բոց,
Հըրո՛վ կամիմ ջրնջել զհրեղէնն այն էակ.
Տես... առկայծի զիւրեւ զրա՛րԹ հընոցակ.
Կայձ մ'ա՛ռ անտի. կընոջն ի հերս զիւծուծեամբ
Ձրզէ՛ կայծակ. կայծակ յերկնիցս յայս անամբ
Ձրզէ՛ ուր գնան հըրճուիլ մարդիկ այս գիշեր.
Պայծառագոյն ցայգն՝ այնց լիցի՛ սեւա՛ւ գիշեր... »

Եւ յեթերաց՝ հրեշտակ մահուն փութագին
էջ ի յերկիրն, որ կայր յակճիւս լուսնեկին :
Բըրին գըլուխն, ուրկէց ուղի դալարեայ
Օծապըսոյս իրեւ առուակ բխրեղեայ
Տանի յափունս՝ գորս թանան ջուրք Պօսֆորին
Նըւագելով տաղս հրճուագոյն կամ ճըխրին,
Դըժխեմ հրեշտակն անդ կասեցա՛ւ առ վայր մի,
Գո՛գ իմն ի տալ կընոջ ժամ՝ որ ամփոփուի՛ . . . :

Հըրդեհեա՛լն իւր նուրք զիսակաւ, վա՛հ, գերդ ասոդ
Գիսաւոր, կինն խուցէ ի խուց վագէր. տա՛ղ
Մէր գոգցես ծայնն, որ օգնութի՛ւն յար գոչէր :
Երբ օգն հասաւ, Վեստա՛յն վառեալ դեռ ճըչէր :
Կենաց հուսկ ճիչն էր. աչքն յառէր ի լուսնակ.
Եւ զիշերանց ասոդն՝ ի յերկինս կապուտակ՝
Ընդ վա՛յր խընդրէր փորրիկ սեւ ամպ մ'իբրու քող... :
Յայգ մ'ոչ երբեք այնքա՛ն օրայծառ, անըսող. . . :

II.

Տարածուեցաւ բոժն : Արհաւիրք տիրեցին
Ամենուրեք յափունս անդ : Դո՛ւր լայն լուսին
Լուսաւորէր ծով ու ծովափ, լեռ ու ծոր :
Սեա՛ւ վերարկու մ'ըզդաշտ ծածկէր գեղաւոր,
Ուր կին եւ մարդ, զիտուն, բերթող, մոխ, աղբաս,
Գնալոց էին ժըպօթ, բանիւք խանդակաժ,
Ե՛ւս եւ պարուք, հուրց պերճ խաղուք աստղագեղ,
Յուզել զայերս, յուզել զշայերս : Կանանց գեղ,
Եւ ամօթլեւած կուսանց շընորհ վեհափայլ,
Անդ ի հանդէս գալոց էին գերափայլ :
Աստղը՝ ճըժգոյն, լուսինն՝ անգեղ, Լե՛ծերին
Ջինջ կապոյտն՝ յաշտ երկրաւորաց՝ մըռալլ իմն
Երեւելոց էին՝ Հայկազն տիկնայց մօտ :
Եւ արբեցումն, եւ յուզումն այն՝ ցառաւօտ
Էր տեւելոց, մինչեւ հոգիք լըցուէին
Քաղցրի՛կ բանիւք, անանց շողիւք երկնային :
Էր տեւելոց վեհն այն հանդէս Հայունեան,
Մինչեւ փառթամն իւր զանձն, աղբաւն իւր լուսայն,

Ըսպառէր անդ ի նուէր մահալ մանկըստոյն,
Ոյց աղաղակք՝ կազմեալ խըմբերգ խոր անհուն՝
Մինչ ի Պօսֆոր հասանէին ընդ հողմունս .
« Լո՛յս » գոչէին . « Գամինք մարգիլ շո՛յս յուսմունս » :

Գ.

Բարէ՛, սրգոյ տանն առջեւէն անցնելով,
Գրնացին Հայք, օտարք, համայնք, վա՛հ, լալով:
Գնացին ի դաշն, ուր շողք ու բոյրք ու բիւրեղք,
Ուր յաստեղջ բիւր բըղխեալ լուսոյ յորդ հեղեղք,
Ըզդաշն ի դրախտ փոխարկէին, զհողն յերկին . —
Ուր ամեն որ, ամեն ինչ լայր, հարցնէր զկիւն . . . :

ԳՐՈՍՈՒԷԼԻ ՆԱԽԱԲԱՆՆ (1)

Նաեւ, այն սլահուն իսկ, աշխարհս այնպիսի
խորին յեղափոխութեամբ մը կը յուզուէր, մինչ զի
անհնարին էր որ նոյնպիսի յեղափոխութիւն մ'ալ
մտաց մէջ չը կատարուէր: Յայն վայր, պետութեանց
սարսեցուցիչ պատահարք՝ դուն ուրեք մինչեւ ի
սիրտ ժողովրդոց էին հասած եւ ազդած . թագա-
ւորութիւնք էին՝ որք թաւալգլոր կ'անկանէին, վե-
հախառութիւնք էին՝ որք կ'աներեւութանային . ո-
չինչ աւելի: Շանթիք կ'որոտային ի վերնադաւառս .
եւ՝ որպէս յայտնեցինք՝ իրենց յաջորդութեան մէջ
եղելութիւնք կը թուէին դիւցազներգութեան հան-
դիսաւորութիւնն ունենալ: Հին ընկերութեան մէջ,
անհատն այնքան ստորին դիրք ունէր, մինչ զի ձա-
խօզութիւնն՝ նմա հասանելու համար՝ պէտք էր որ
մինչեւ իւր ընտանեաց ծոցն իջնէր: Այդու պատ-
ճառաւ, աւտոնին վիշտերէ զատ՝ դժբախտութիւնն

(1) Շարունակութիւն:

անհատին չէր գիտեր զրեթէ : Գրեթէ անլուր ինչ էր զի պետութիւնն հարկանօղ հանրային ազեւք վրդովէին սոսկականաց կեանքն : Այլ այն վայրկեանին , յորում քրիտոնէական ընկերութիւնն եկաւ հաստատուիլ , վեր ի վայր եղած էր հին աշխարհն : Արմատաքի կը սարսէր ամեն բան : Եղելութիւնք , որք յաւերումն պիտի լինէին հին Եւրոպային եւ նոր մը նորա տեղ պիտի կանգնէին , դարահոս իրերաբաղիւ ի յայտ կու գային անընդհատ եւ զազգս կը մղէին՝ զմանս ի լոյս եւ զայլս ի վերջալոյս : Երկրի վրայ դղրդիւնն այնքան մեծ էր , մինչ զի չէր հընար՝ զի ժողովրդոցն ի սիրտ չը հասանէր : Արձագանգ մը լոկ չը տուին ժողովուրդք , այլ հակահարուած մը : Բաղդի բարձրագոյն այն փոխոխմանց առջեւ , մարդն՝ ընկրկելով ինքն իւր վերայ՝ սկսաւ արդահատիլ մարդկութեան վիճակին եւ խորհիլ կենաց դառն հեգնութեանց վրայ : Այդ զգացումն , որ յուսահատութիւնն եղած էր Հռոմ կոտորին համար , զայն ի մեղամալձութիւն փոխարկեց քրիստոնէութիւնն :

Որ եւ նոյն ժամանակ , ծնունդ կ'առնուր քննական ու հետաքննական ոգին : Այդ մեծամեծ պատահարք նոյնքան ալ մեծ էին տեսարանք եւ ուշագրաւ դիպաց դարձք : Հիւսիսն էր՝ որ Հարաւին վրայ կը խուժէր . Հռովմէական աշխարհն էր՝ որ կերպարան կը փոխէր . ի մի բան՝ յետին ջլածգութիւնքն էին համարէն աշխարհի մ'որ կ'օրհասէր : Յորժամ հուսկ ուրեմն հասաւ վախճանն այդ աշխարհին , իսկ եւ իսկ ամբոխ հսկաորաց , քերականաց , իմաստականաց , խոյստան այդ անհուն դիպիկն վրայ՝ հանգոյն մեղկաց : Կը վիտային ու կը բզկա-

յին յայդ փոռութեան հնոցին : Մի զմիով՝ քննարանութիւն , մեկնարանութիւն , վիճարանութիւն կ'ընէին : Դիտապատմութեամբ մեծ մարմնոցն անձնիւր անդամն , անձնիւր դնդերն , անձնիւր նեարդն ամեն կողմ կը դարձնէին : Ստուգիւ , մտաց այդ անդամաղնիչներուն համար բերկրութիւն մ'էր՝ զի կրնային մեծամեծս փորձել սկիզբէն . բերկրութիւն մ'էր՝ զի մահացեալ ընկերութիւն մ'ունէին յանդամաղնիչներէ :

Այսպէս կը տեսնենք որ կը ծագին միանգամայն եւ իբրեւ ձեռն ի ձեռն՝ ոգին մեղամաղձութեան ու մոտածութեան , եւ դեռն այն վերլուծութեան ու վիճարանութեան : Այդ փոխանցման թուականին մէկ ծայրն է Լոնդինոս , միւս ծայրն է սուրբ Օգոստինոս : Զգուշանալու է արհամարհոտ աչօք նայելէ այդ ժամանակին , յորում ի սերման էր ինչ որ պտուղ բերաւ ապա . այդ ժամանակին , որ հեղինակը՝ ներսուի ինձ դուհիկ այլ համարձակ բացատրութեան մը կիրառութիւնն՝ հետագայ հնձոց իբրեւ աղբ կը ծառայէին : Ստորին-կայսրութեան վրայ պատուաստուած է Միջին Դարն :

Արդ ահաւասիկ նոր կրօն մը , նոր ընկերութիւն մը . սոյն կրկին հիման վրայ պէտք է որ զարգանայ նոր բանաստեղծութիւն մը : Մինչեւ այն ժամանակ , — եւ թող ներուի մեզ ի յայտ ածել արդիւնք մը՝ զոր ընթերցօղն ինքնուստ հանած ըլլալ պարտի վերեւ տապուածէն , — մինչեւ այն ժամանակ , նախնեաց զուտ դիւցազներգական մուսայն՝ բազմաստուածութեան եւ հին իմաստասիրութեան նման՝ բնութեան միակ երեւոյթն եւեթ ուսումնասիրած էր , անողոքաբար ի բաց մերժելով արուեստէն գրեթէ ամեն ինչ որ՝ իւր նմանութեան

ենթարկուած աշխարհին մէջ՝ գեղեցկի որոշեալ տի-
պարի մը չ'էր պատկաներ։ Այդ տիպարն նախապէս
չքեղատանձ էր․ սակայն, որպէս ամեն կանոնական
բանի յաւելոյ կը պատահի, տակաւ կեղակարծ, գը-
ծուծ ու պայմանագրական եղած էր։ Քրիստոնէութիւնն
եկաւ ի ճամբարութիւն ածել ըզբանաստեղ-
ծութիւն։ Քրիստոնէութեան նման, նոր մուսայն՝
բարձրագոյն ու լայնագոյն տեսակէտով մը կը տես-
նէ զամենայն։ Կը գլխայ թէ մարդկօրէն գեղեցիկ
՜է ամեն բան, թէ կայ ազեղն առ գեղեցկին,
տխեղծն առ շնորհալոյն, ալլանդակն յետկոյս վը-
սեմին, չարն ընդ բարւոյն, ստուերն ընդ լուսոյն։
Ինքն ինքեան կը հարցնէ նոր մուսայն թէ, արուես-
տագէտին դատօղութիւնն անձուկ ու յարաբերա-
կան՝ պարտի՞ յաղթահարել Արարչին անհուն ու
բացարձակ բանն․ թէ մարդուն ինկեր է զԱստուած
ուղղել․ թէ հաճոտի բնութիւն մը գեղեցկազոյն
է քան զհարազատն իսկ զբնութիւն․ թէ արուեստն
իրաւունք ունի՝ կերպիւ իւրիք՝ ընդ երկու բաժա-
նել զմարդն, ըզկեանս եւ զարարչութիւն․ թէ ա-
մեն ինչ լաւագոյն պիտ'ընթանայ, մկունքն եւ
զտականակն եթէ խզուին ի նմանէ․ թէ հուսկ ու-
րեմն անկատար ըլլալն՝ ներդաշնակ ըլլալու միջոցն
է։ Ահա այն ժամանակ է որ, ակնկառոյց ի դէպս
ծիծաղելիս ու զարհուրելիս համանգամայն, եւ ընդ
ներգործութեամբ այն քրիստոնէական մեղամաղ-
ծութեան եւ իմաստասիրական քննադատութեան,
մեծ քայլ մը կ'առնէ բանաստեղծութիւնն․ որոշիչ
քայլ մը․ քայլ մը որ՝ երկրաշարժի մը ցնցման հան-
գուռակ՝ կը փոխէ մոռուոր աշխարհի կերպարանքն
համակ, կը սխտի բնութեան հետեւիլ, իւր ստեղծմանց

մէջ՝ առանց սակայն շիտթ ելլու զայնս՝ կը սկսի խառ-
նել իրարու հետ ստուերն ու լոյսն, անհեթեթն ու
վեհմն, այլ բառերով՝ մարմինն եւ հոգին, զգայու-
թիւնն եւ իմացականութիւնն. որովհետեւ կրօնին
սկզբնակետն՝ սկզբնակետն է յաւէտ բանաստեղծու-
թեան: Միմեանց աւընչական են ամենայն:

ԱՂՕՔ ԿՈՒՍԻՆ

(La prière d'une vierge)

Առաւօտ է՝. Բա՛ց զիմ շրթունս,
Ո՛ր որ ունիս ըզբանալիս
Ոսկեղինիկ, որովք ըզդրունս
Բանաս զերկնից աստեղալիս:

Որպէս Թըռչունն հրաշածայն
Ի Թաքրասեան եղերերգէ,
Նոյնպէս յիւր խուցն անշունչ, անձայն,
Թըռչնիկդ, ո՛ր Տէր, քեզ օրհներգէ:

Զի՛նչ, ո՛հ, ըզգամ... Ի բերանէն,
Զոր յաղօթել եւեթ բացի,
Քաղցր օշարակ յիս հեղանե՛ն,
Հերացս հրալի ծնօք կանացի:

Այլ տեսնեմ զինեւ ոչ կին,
Ոչ ծնօք եւ ոչ բաժակ զունեղ.
Աչքս համբարձեալ են ի յերկին.
Հըրճուի հոգեակս յաղօթս անե՛ղ:

Ի քէն հայցեմ միայն, ո՛ր Տէր,
Զանմեղութիւնս յաւէթ պահել.
Լինի՛մ որպէս զաշին խոտեր,
Յորս երկնաբոյր գան շունչք գահել:

Զշունչն աշխարհին հեռի յինէն
Արա՛ յաւէտ, ո՛ր հայր բարի.

Թախարդս — ասին — ժանսք յօրինեն ,
Յարկանել անդ զկոյսն անարի :

Երբ վարձնուն ժանսք , շող արփենին
Դայ զցօղն յերկին դարձուցանել .
Եւ բոսորայն՝ ի սես չարին՝
Փռնայ զխաւար զիւրել ցանել :

Զիս , անաշտսան , անգօր կուսիկ ,
Պանսանեա՛ զու , հա՛յր երկնաւոր . . .
— Եւ որքն եսին՝ զեղալուսիկ
Տեսաւ էակ վեհ , թեւաւո՛ր :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆ

Ա՛հ , սեսի զայն զաղս ի յաղօթս ,
Զեռնամած , լուռ եւ երկնապի՛շ .
Զիւրել հրեշտակք բուրանն ի յօղս ,
Դիտէին զքաղցր կոյսն ակնապիշ :

Զէի սեսած զիմ Սէրն այնպէս
Գողցօր , համբուրիկ , վեհ , հրաշագեղ :
Հաւատամք քեզ , ո՛վ Աստուած մեծ .
Դու տաս էին զանծա՛ն բղղեղ :

Հաւատամ , եւ . . . եւ նախանձի՛մ
Քեզ , ո՛վ Աստուած , ում միմիա՛յն
Բաղբազոյն աչք յար ակնարկին ,
Եւ ծօնին լանթ ե՛ւս սրբահան . . .

ՄԱՆ , ԿԵԱՆՔ , ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ , ԴՊՐՈՅ

(Առնանախօսութիւն Մեղսպուրեան վարժարանի մրցանակա-
բաշխութեան հանդիսին մեջ :)

Ողջոյն ձեզ , ո՛ Մէղսպուրեան սահուհի՛ք , իւր
Երբեմն կու գայի հեռուստ ողջոյն տալ եւ խրա-

խոյս կարգաւ ձեզ. այսօր եկած հաստատուած եմ
առ յաւէտ Ասիական հողոյն վերայ, մօտ այն կըր-
կին լուսարանաց՝ Մէզպուրեան ու Պէրպէրեան
վարժարանին. այսօր եկած հաստատուած եմ Ա-
սիական հողոյն վրայ... Ասի բարեբաւոտութիւնս է:

Սակայն Ասիական հողոյն վրայ չարաբաստութիւն
մ'ալ կը սպասէր մեզ: Պէրպէրեան մեր բարեկամն՝
իւր անդրանիկ դուտորն, իւր միամեայ միակ Գե-
ղանոյն ի հող պիտի դնէ՛ր: Այո՛, հանրային մար-
դուն, դաստիարակին, գրադիտին, բանաստեղծին,
երեսփոխանին գծբախտութիւնն հանուրց համար
ալ է գծբաղդութիւն. գծբախտութիւն է մանա-
ւանդ մեզ համար, որ կը պատկանինք վարժապե-
տական ու գրադիտական մեծ գերդաստանին:

Վերջին անգամ, երբ տեսայ փոքրիկ Աննա-Գե-
ղանոյ Պէրպէրեանն, ստնառւին գիրկն էր՝ Պէր-
պէրեան վարժարանին սեմոց վրայ. կը ժպտէր՝ որ-
պէս միշտ, այլ չէր ճշուողեր՝ որպէս միշտ: Համ-
բուրեցի հրեշտակն, եւ ըսի լռին Գեղանոյ լման-
կան. «Օր մը պիտ'անցնիս Պէրպէրեան վարժա-
րանի սեանն, եւ ոտքով — եւ սրտով — պիտ'եր-
թաս Մէզպուրեան վարժարանն. եւ ես պիտի գամ,
ո՛վ Աննա, միցանակարաշխութեան օրն ամեն տարի
համբուրել պսակապարդ ճակտող, ուր այժմէն իսկ
կը ցոլանայ հանճարն, որ յերկնից պարգեւ տրուե-
ցաւ հօրդ, որ զայն անդուտ պարգեւ տուաւ
քեզ:» Այսպէս խօսեցայ լռին՝ փոքրիկ Աննա-Գե-
ղանոյ Պէրպէրեանին. Գեղանոյ-Աննային մշտա-
փիթիթ ժպիտն՝ յորժամ աւարտեցի խօսքս՝ անբա-
ցատրելի մեղամաղձութեան մը գերերկրային բա-
ցատրութիւնն զգեցաւ — ինձ այնպէս թուեցաւ...

Քանի մ'օրէն յետոյ՝ ծանուցուեցաւ թէ Գեղանոյշ-Աննան միամեայ . . . Պէրպէրեան վարժարանէն դուրս ելած էր ո՛չ ոտքով, այլ դադալով . ո՛չ Մէզպուրեան վարժարանն, այլ Պաղլար-Պաշիի դամբարանն երթալու համար . . . :

Այն դադաղին առջեւ, որոյ վրայ բերուած էին այն պսակունք զորս Աննա Պէրպէրեան պիտ' ընդունէր իւր վարժապետներէն, ապա Հայաստանեայց վարդապետէն, հուսկ ապա Հայութենէն ու մարդկութենէն . այն դրախտանման դադաղին առջեւ, ուր անկենդան կայր մանկիկն՝ որ կենդանութիւնն իսկ էր, խորհեցայ . մեծ աշխարհակալի մը դադաղն նուազ մտածումներ թերեւս կ'ազդէ մարդոյն քան մեծ ապագայի կոչուած մանկան մը դադաղն . սոյն դադաղին առջեւ խորհեցայ, որպէս կը խորհիմ ամեն դադաղի ալ առջեւ . . . :

Խորհեցայ . . . եւ ինքնին հարցի թէ մարդն ապրած չէ՞ր, երբ չորս եղանակներ արդէն տեսած էր : Կեանքն այնուհետեւ ո՞չ ապաքէն կրկնութիւն է . կեանքն այնուհետեւ աշխատանք ու պատրանք չէ, գիտակցութիւն ու դառնութիւն չէ միթէ : Գարունն ամեն ամ կը բերէ նոյն վարդերն, եւ ամեն աշուն՝ նոյն դօս տերեւներն . ամառն նոյն ոսկեփայլ հունձքերն, եւ ձմեռն նոյն սառն ու նոյն մեռելական սպիտակութիւնն : Եւ մանաւանդ թէ, գարնան վարդերով միշտ կուրծքեր ու ճակատներ չը պիտի սըսակենք, աւանդ . այլ եւ դիակներ, ծաղկահասակ էակներ որք «գերդ Օփելիտն սիրազորով» մեռան ծաղկունս քաղելով : Եւ ի՞նչ պիտ'ընեն մեզ արտոց ոսկեփայլ հունձքերն՝ որք դրախտից կարմրափայլ

վարդերուն կը յաջորդեն . ինչ պիտ'ընեն մեզ առու-
ներն՝ որք արագ արագ՝ մարդկային կեանքին , նման
— որպէս ըսուեցաւ — լեռներն ի վար կը վազեն . նոքա
պիտի յազեցնեն զմեզ , մարմնոյն քաղցն ու ծարաւն
նոքա պիտի ցածուցանեն . այլ հոգին պիտի մնայ յա-
ւէտ քաղցեալ ու պապակեալ , յաւէտ անյագ ու յա-
ւէտ տառապեալ : Եւ վարդն որ խամրի , եւ հունձքն
որ ազագի , աշունն՝ իւր կարգին անի ալ պիտի հաս-
նի . պիտի հասնի եղբերեղակ աշունն , եւ պիտի
թուի մեզ լսել հովտէն ու անտառէն ու բոլոր հո-
րիզոններէն՝ վաղամեռ սիրելեաց ողորմագին հե-
ծիւնն : Եւ ձմեռն սպիտակ ու ցրտասառոյց , վա-
նելով իւր ցուրտ շնչով՝ զարփիս եւ զդալարիս , զմեզ
պիտի բոլորէ վառարանին շուրջ , ոյր բոլոր բոցերն ,
աւաղ , չը պիտի կրնան՝ հուրն որ մարեցին ամբ ու
մանաւանդ պատրանք՝ նորէն բորբոքել մեր հոգ-
ւոյն մէջ :

Այսպէս է կեանքն , իմ Տիրուհիք եւ իմ Տեարք .
այսպէս է կեանքն , ո՛ր մատաղատի կուսանք : Սա-
կայն մարդս՝ ինչ որ ալ ըլլայ՝ կը յարի կենաց . Այն
տաժանելի վատտակք , այն դառն պատրանք , այն
փոսն որ չը լենար , այն տենչն որ չը լրանար , այն
մարտն՝ որ չը վերջանար եւ մանաւանդ զամ քան
ըզգամ կը սաստկանայ , այն խորհուրդն՝ որ չը բա-
ցատրուիր եւ որ եւս քան զեւս կը խորանայ . կ'ըն-
դունի մարդն այս ամեն բանն , որ երկու բառերու
մէջ կը բովանդակին — Կեանք եւ Յառաջադիմու-
րիւն : Այո՛ , կեանքն ստուերներով ու շողերով է
լի . այո՛ , յառաջադիմութիւնն այս սրայմաններով
կը կատարուի : Սերունդի մը ձեռք ստուերաց ծո-

ցէն բիւր տաժանօք խելայ շողերն՝ յաջորդ սերունդ-
եան իրբեւ ջահ կը ծառայեն . եւ սերունդի մը աչ-
քէն կաթած արտասուքներն՝ յաջորդ սերունդեան
որտին մէջ զգացման գանձեր ի գոյ կած են : Գի-
տութիւնն՝ այսպէս՝ գուրս կ'երնէ տակաւ ագիտու-
թեան մասլ ծոցէն . բանաստեղծութիւնն՝ այսպէս՝
սիկիւրն կ'առնու եւ կը զարգանայ տակաւ , ծնանե-
լով արտասուքէն : Մարդ , որքան աշխատի , այն-
քան կը զօրանայ . որքան հողոյն քրտինք տայ , փո-
խարէն հողն այնքան նմա զօրութիւն եւ հարստու-
թիւն կու տայ . մարդն որքան մարտնչի , այնքան
կ'արիանայ , եւ որքան տառապի , այնքան կ'աղ-
նուանայ . որքան խոր իջնէ կենաց ու տիեզերաց
անդունդներն , այնքան բարձր կը սասանի մօտայ
վերնագաւառներն . որքան լայ , այնքան կը մեծա-
նայ . որքան հեռանայ մանկութենէն , այնքան Աս-
տուծոյ կը մօտենայ , — զի տգիտութիւն ու խաբ-
կանք է՝ մանկութիւնն , եւ Աստուած գիտութիւն
ու ճշմարտութիւն է համակ եւ յաւիտեան :

Եւ այդ արտասուքներն , որք ի զգացմունս կը
հոգեւորտին . եւ այդ մանր ու մեկուսի գիւտերն ,
որք ի գիտութիւնս կը լուսափոխին . այդ մշտնջե-
նակուն մարտին արդիւնքն՝ զոր դարձ գարուց հան-
գիստարար կը կտակեն . այդ կենաց փորձառու-
թիւնն զոր սերունդք սերնդոց հաւատարմարար
կ'առանդեն . այդ ամենայն՝ ՎԱՐԺԱՐԱՆի մը մէջ ժա-
մադիր կ'ըլլան ու կը միանան : Կու գայ պատանե-
կութիւնն իւրացնել վարժարանին մէջ՝ ինչ որ հա-
զարաւոր սերունդներ ու հարիւրաւոր ժողովուրդ-
ներ տարբեր ժամանակաց ու ստորեր փայրերու մէջ

ձեռք բերած են համբերատար կամ անհամբեր աշխատութեամբ. բիւրաւոր ամաց մէջ ստացուած գիտութիւնն ու փորձառութիւնն հոն՝ ի վարժարանին՝ քանի մ'ամաց մէջ հեշտեաւ կը ստացուին. եւ երբ վարժարանէն ելնէ պսակաւոր, կենաց մարտին համար պատրաստ է պատանին կամ պատանուհին:

Ինչ ժամ է այն, յորժամ ուսանողն՝ որ ուսումնաւարտ եղած է՝ կեցած է սրտատրոփ եւ մտախոհ ընդմէջ դպրոցին եւ աշխարհին. ոչ եւս՝ որպէս Պօնափառի զինուորներուն՝ քառասուն դարեր բրգանց բարձունքէն կը նային ուսումնաւարտ պատանւոյն. այլ երկրաբանական դարուց ամպախաղաց ամպամած բարձունքներէն հարիւր հազարուոր դարեր կը նային եւ կը բարբառին. միւս կողմէն՝ աշխարհի հեռանկարն, որ կը սլարգուի պատանւոյն կամ պատանուհւոյն առջեւ... Այլ եւս գալ տարի պիտի խօսիմ ձեզ այդ ժամուն, կենաց թերեւս ամենէն մեծ ու խորհրդաւոր այն սրահուն վերայ. զի, եթէ մրցանակը ամեն ամ կը բաշխուին, յառաջիկայ տարի վկայականք ոլիտի բաշխուին ձեզ. յառաջիկայ տարի պիտի թողուք Մէդպուրեան վարժարանն, հայր եւ մայր Մէդպուրեանն, — որք սակայն ըզձեզ չը պիտի թողուն: Ոսկի չլթայիւք նոքա պիտի կապեն ըզձեզ այս տան, եւ նոքա պիտի պահանջեն ի ձէնջ... Այլ իրենց պահանջմանց ալ վրայ գալ ամ նոքա պիտի խօսին: Ինչ որ այժմիկ ձեր դատարարիք, ձեր ծնօլք եւ Հայ խմբադրութեան ու վարժապետութեան յետին ներկայացուցիչն ի ձէնջ միաձայն կը պահանջեն, այն է թէ՛

ձեր դատուց իւրաքանչիւրին համար միեւնոյն եւ
ռանդեամբ, միեւնոյն խղճամտութեամբ աշխատիք.
վարժարանիս յայտագրին մէջ դրուած ուսմունքն
ամենքն ալ անձկագոյն կապակցութիւն ունին մի-
մեանց հետ. անոնք ամենքն ալ մի մարմին, մի տմ-
բողջութիւն կը կազմեն. որպէս մարմնոյն կատար-
եալ առողջութիւնն՝ իւրաքանչիւր անդամոց հա-
ւասար գործածութենէն ու հաւասար խնամածու-
թենէն կախումն ունի, նոյնպէս ալ ձեր մտաց կա-
տարեալ զարգացումն՝ ունի կախում ի վարժարանիս
աւանդուած բոլոր ուսմանց համար հաւասար ե-
ռանդեամբ, հաւասար խղճամտութեամբ աշխա-
տութենէն:

Չունիմ այլ ինչ ըսելու ձեզ, ո՛ր Մէզգուրեան
սանուհիք: Գնացէք, մանկունք. մայրական թեւոց
տակ հանգիստ ըրէք, մինչեւ որ դպրոցական ա-
մանորի վսեմագոյ զանգակն ըզձեզ հրաւիրէ վերս-
տին յաշխատութիւն: Գնացէք. ա՛հ, գնացէք, կու-
սանք, այն ճանապարհէն, ուրիշ Պէրպլերեանին
բարեկամք երեք օր յառաջ վերադարձան գլխիկոր,
Գեղանոյշ-Աննա Պէրպլերեանին վրոյ տղեղ հաղն,
ոեւ հողն ափով — ու արտասուքով — լեցնելէ յե-
տոյ. գնացէք արտասուաթուրմ պսակօք ծածկեցէք
վաղամեռիկ մանկան գերեզմանն, եւ ձեր ամենէն
սրտագին ձայնովն եղերգեցէք ինչ որ ունի բանաս-
տեղծութիւնն ամենէն փափուկ, ամենէն աղու,
ամենէն աղեկիկիկ, ամենէն անմեղ, անեղ եւ անմահ:

ԾԱՆ. — Կը հարցնեն ինձ րե ի՞նչ է այն քերթուած, ում
Մեծաշուք Իշխան Լուսինեան կ'սկնարկէր իւր վերջին նա-
մակին Յաւելագրոյն մէջ: Իտալական քերթի մը մէջ առ Լու-
սինեան Իշխանունին ուղղեալ բանաստեղծութիւն մ'է ֆրան-
սերէն:

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆՔ

ԲԺԻՇԿ ՄՏԵՓԱՆ ՅԱՎՈՐԵԱՆ. — Հիւանդիսն քարեկանը.
ՍՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ. — Կենաց պատկերներ.
ՅՈՎՆԱՆ ՓԱԼԱՔԱՇԵԱՆ. — Նոր քուարանորսիւն.